

7.4.2015

Dnro 570/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

VANGIN EI TULISI JOUTUA VALITSEMAAN TAPAAMISEN JA JUMALANPALVELUKSEN VÄLILLÄ / EN FÅNGE SKA INTE BLI TVUNGEN ATT VÄLJA MELLAN ETT BESÖK OCH EN GUDSTJÄNST

1

KANTELU

Kantelija arvosteli uskonnollisten tilaisuuksien järjestämistä Helsingin vankilassa. Kantelun mukaan evankelis-luterilaiset jumalanpalvelukset järjestetään sunnuntaisin kello 9.30 alkaen eli yhtä aikaa läntisen selliosaston ainoan viikonlopputapaamisen kanssa. Kantelijan mukaan käytännön tasolla läntisen selliosaston vanki joutuu valitsemaan, osallistuuko jumalanpalvelukseen vai tapaako perhettään. Kantelijan mukaan tilanne on ollut kuvatonlainen noin kolmen vuoden ajan.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen 25.3.2015 lausunto ja Helsingin vankilan 13.3.2015 selvitys liitteineen.

3

RATKAISU

3.1

Selvityksen sisältö

Helsingin vankilan johtaja --- ilmoitti pyytäneensä kantelun johdosta selvityksen pastorilta--- . Pastori totesi kanteluun viitaten, että asiantila ei ole ollut sellainen, kuin sen pitäisi olla.

Selvityksen mukaan Helsingin vankilassa toimitetaan kaksi evankelis-luterilaista ehtoollisjumalanpalvelusta. Kello 9.30 pidettävä jumalanpalvelus toimitetaan joka sunnuntai. Siihen on mahdollisuus osallistua kaikilta muilta kuin suljetuilta osastoilta. Suljettujen osastojen jumalanpalvelus toimitetaan sunnuntaisin kello 10.30 yleensä kolme kertaa kuukaudessa, kun vankilan pastorilla on työpäivä.

Uuden tapaamiskäytännön astuessa voimaan 30.6.2012 syntyi tilanne, jossa neljän osaston (LSO 1–4) vangeilla viikonlopputapaamisaika on päällekkäinen sunnuntain 9.30 jumalanpalveluksen kanssa. Tuolloin vankilassa siirryttiin yhden viikonlopputapaamisen käytäntöön ja osastoille jaettiin kiinteät tapaamisajat joko lauantaille tai sunnuntaille. Vangeilla ei ole muutoksen jälkeen ollut enää mahdollisuutta tehdä valintaa vieraiden tapaamisesta lauantaina ja sunnuntain ajan käyttämisestä jumalanpalvelukseen osallistumiseen. Mainituilla neljällä vankiosastolla olevien on toisin sanoen täytynyt valita perheen tapaamisen ja uskonnon harjoittamisen välillä.

Tieto muutoksesta välittyi vankilan pastorille syksyllä 2012 vangin kautta. Vankilapastori havaitsi kantelussa esitetyn ristiriidan perusoikeuksien välillä ja alkoi selvittää yhteistyössä apulaisjohtajan ja rikosseuraamusmiehisten kanssa mahdollisuuksia ongelman ratkaisemiseksi. Keväällä 2013 kävi ilmi, että pastorille esitetyt ajankohdat eivät olleet ongelmattomia. Asian johdosta osastojen päiväjärjestyksiä ryhdyttiin päivittämään. Tavoitteena oli ensin saada tietoon osastojen todelliset päivärytmit, jotta sen jälkeen uskonnollinen toiminta voitaisiin sovittaa sopivalle ajalle. Päiväjärjestyksiä päivitettiin kesällä 2013 ja vielä alkuvuonna 2014.

Vankilan pastori laati kesällä 2014 ehdotuksen viikonlopun aikataulujen järjestämisestä toiminnoista vastaavalle vankilan apulaisjohtajalle. Toiminnoista vastaava apulaisjohtaja vei asian eteenpäin osastojen esimiehille tarkasteltavaksi. Ongelmaan ei löydetty ratkaisua vielä syksyksi 2014. Vankilan pastori otti ongelman uudestaan puheeksi tammikuussa 2015. Ongelmaan ei ole vielä löydetty tyydyttävää ratkaisua. Pastorin työskentelyä asiassa on vaikeuttanut vankilan johdon suuri vaihtuvuus kyseisenä ajanjaksona.

Selvityksessä tuodaan mahdollisena ratkaisuvaihtoehtona esiin se, jos lauantaille ja sunnuntaille saataisiin sovitettua samat kiinteät kellonajat, jolloin kaikki osastot pääsisivät osallistumaan hengellisiin tilaisuuksiin ilman kilpailevaa toimintaa. Selvityksessä tuodaan tosin esille se, että kirkkojärjestyksen 2 luvun 2 §:n mukaan evankelis-luterilaiset jumalanpalvelukset on pidettävä sunnuntaisin.

Johtaja --- kertoi asettaneensa 13.3.2015 työryhmän, jonka tehtävänä on tehdä esitys tapaamisten, kirkossa käynnin ja ulkoilun järjestämiseksi vankilan eri osastoilla siten, että vankien ei tarvitse valita, mihin niistä osallistuu. Työryhmän määräaika päättyy 15.5.2015. Yleisesti ottaen johtaja --- totesi, että toimintojen järjestäminen sunnuntaisin on haastavaa henkilökunnan arkipäiviä lyhyemmistä työvuoroista johtuen.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus totesi lausuntonaan, että jumalanpalvelusten ja viikonlopputapaamisten ei tule olla samaan aikaan siten, että vanki joutuu valitsemaan, kumpaan osallistuu. Aluekeskus totesi, että koska Helsingin vankila on ryhtynyt asian korjaamiseksi, ei aluekeskuksella ole enempää lausuttavaa.

3.2

Arviointi

Uskonnon harjoittamisessa on kysymys perustuslaissa ja keskeisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatusta oikeudesta. Suomen perustuslain 11 §:n mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa tai uskoa ja vapauden tunnustaa uskontoaan tai uskoaan joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja

uskonnollisin menoin. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoa voidaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi, yleisen järjestyksen, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on tulkintakäytännössään katsonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklaan sisältyvän periaatteen julkiselle vallankäyttäjälle asetetusta neutraalisuuden ja puolueettomuuden vaatimuksesta. Tämän mukaan valtion on muun muassa edistettävä julkisen järjestyksen, uskonnollisen harmonian ja suvaitsevuisuuden säilyttämistä (esimerkiksi Lautsi ym. -tapaus 18.3.2011 ja Leyla Sahin -tapaus 10.10.2005). Vaikka uskonnonvapaus on ensisijaisesti henkilön omantunnon asia, se merkitsee myös vapautta tunnustaa uskoa yksin hiljaisuudessa tai yhdessä muiden kanssa julkisesti ja samanuskoisten piirissä.

YK:n ihmisoikeuskomitea on yleisessä uskonnon vapauden ulkoiseen toteuttamiseen liittyneessä kannanotossaan maininnut uskonnon harjoittamisen muotoina muun muassa uskoa suoraan ilmaisevat rituaaliset ja seremoniaaliset toiminnot, samoin kuin niihin liittyvät erilaiset toiminnot mukaan lukien rituaalisten kaavojen ja esineiden käyttö, erityisten symbolien pitäminen esillä sekä juhla- ja lepopäivien noudattaminen. Myös sellaiset tavat kuin ruokavaliota koskevien määräysten seuraaminen, erityisten asusteiden tai päähineiden käyttö, osallistuminen tiettyyn elämänvaiheeseen liittyviin rituaaleihin ja ryhmän vakiintuneesti puhuman kielen käyttäminen ovat suojattuja uskonnonharjoittamisena (General Comment 22/48, 1993, kappale 4).

Uskonnon vapaus kuuluu myös vapautensa menettäneille, esimerkiksi vangeille. Vankilan olosuhteissa uskonnonharjoittaminen näyttää korostetusti vangin oikeutena. Vangeilla ei ole yleensä mahdollisuutta osallistua vankilan ulkopuoliseen uskonnonharjoitukseen. Näin ollen vapautensa menettäneen kannalta vankeinhoitoviranomaiset positiiviset toimenpiteet uskonnonvapauden niin positiivisten kuin negatiivisten aspektien toteutumiseksi korostuvat.

Uskonnonharjoitusta koskevan vankeuslain 11 luvun 3 §:n mukaan vankilassa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vankien tarpeiden mukaan jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia. Vangeille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa.

Säännöstä koskevan hallituksen esityksen mukaan ”vankilassa tulisi järjestää myös muita kuin evankelisluterilaisia ja ortodoksia tilaisuuksia” (HE 263/2004 vp s. 173).

Vankeuslain 11 luvun 3 §:n 2 ja 3 momenteissa vangin oikeutta osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin on rajoitettu – vain – tietyillä yksilöidyllä valvonnallisilla ja turvallisuuteen perustuvilla syillä.

Helsingin vankila on selvityksessään myöntänyt kantelussa väitetyn epäkohdan, ja on ryhtynyt toimenpiteisiin asiantilan korjaamiseksi. Etelä-Suomen aluekeskus katsoo lausunnossaan, että vangeilla tulee olla mahdollisuus sekä viikonlopputapaamiseen että jumalanpalvelukseen osallistumiseen.

Yhdyn aluekeskuksen näkemykseen. Nykyisin jumalanpalvelukseen osallistuminen on

Helsingin vankilan edellä mainituilla suljetuilla osastoilla viikonlopputapaamisen poissulkeva tekijä. Vangilla on oikeus sekä tapaamisiin että uskonnonharjoittamiseen. Se, että kyse on poissulkevista tai kilpailevista toiminnoista, johtaa eri osastoilla olevien vankien erilaiseen kohteluun: osalla osastoista vangit joutuvat tinkimään joko uskonnonharjoittamisesta tai tapaamisoikeudesta. Tällainen valinta vaikuttaa myös vangin tapaajien mahdollisuuksiin tavata läheistään vankilassa. Valintatilannetta ei luonnollisesti muodostu niille vangeista, jotka esimerkiksi eivät halua osallistua vankilassa tarjolla olevien uskonnonharjoittamisen muodoissa järjestettäviin jumalanpalveluksiin tai muihin tilaisuuksiin.

Helsingin vankilan selvityksen mukaan vankilassa on tiedostettu käsillä oleva ongelma jo pidemmän aikaa, ja pyritty tilanteen korjaamiseen. Toistaiseksi tässä ei ole onnistuttu. Syinä on tuotu esille vankilan johdon vaihtuvuus, viikonloppuisin käytettävissä olevien henkilöresurssien niukkuus ja se, että kirkkojärjestys ei ilmeisesti jätä vankeinhoitoviranomaisille mahdollisuutta sunnuntaisten jumalanpalvelusten järjestämiselle lauantaisin. Viimeksi mainittu seikka jäänee valtion viranomaisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle, koska kirkkolain mukaan vain kirkolliskokous itse voi ehdottaa muutoksia kirkkolakiin.

Katson Helsingin vankilassa vireillä olevien korjaavien toimenpiteiden johdosta puoleltani riittäväksi toimenpiteeksi saattaa edellä toteamani käsitys Helsingin vankilalle tiedoksi.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni Helsingin vankilalle tiedoksi. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän Helsingin vankilaa ilmoittamaan minulle 26.6.2015 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt asiassa.